

Завод за проучавање села
Српско удружење за социологију села и пољопривреде
Балканска асоцијација за социологију села и пољопривреде

**СЕЛО
у
ТРАНЗИЦИЈИ**

Београд - Власотинце 2008

Завод за проучавање села
Српско удружење за социологију села и пољопривреде
Балканска асоцијација за социологију села и пољопривреде

XIV МЕЂУНАРОДНИ НАУЧНИ СКУП
„Власински сусрети 2008“
XIV INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE
„Vlasina Encounters 2008“

СЕЛО У ТРАНЗИЦИЈИ
VILLAGE IN TRANSITION

Зборник радова
Papers and communications

Београд-Власотинце 2008.

XIV MEЂУНАРОДНОИ НАУЧНИ СКУП „Власински сусрети 2008“

СЕЛО У ТРАНЗИЦИЈИ

Издавачи:

Завод за проучавање села
Српско удружење за социологију села и пољопривреде
Балканска асоцијација за социологију села и пољопривреде

За издаваче:

Проф. др Ђура Стевановић

Рецензенти:

Проф. др Јован Богдановић
Др Милош Пемањић

Прелом:

Милорад Вучковић

Штампа:

Графички атеље „КУМ“
Београд

Тираж:

300 примерака

ISBN 978-86-87067-04-2

Сва ауторска права задржана. Забрањено је свако неовлашћено умножавање,
фотокопирање или редуција делова текста.

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Учешће у раду „Власинских сусрета 2008“ пријавило 124 научна и стручна радника са Факултета и Института из наше земље и иностранства са 94 саопштења. Од тога је било 93 аутора са 65 саопштења из наше земље и 31 аутора са 29 саопштења из иностранства (Русије, Чешке, Пољске, Мађарске, Румуније, Хрватске, Бугарске, Грчке, БиХ, Републике Српске, Македоније).

О главној теми расправљало се у контексту теоријских и емпиријских сазнања у Србији, балканским и другим европским земљама кроз следећа тематска подручја:

- Шта се, колико и како у селу у транзицији променило
- Које се промене дешавају у односу на социјалистичко раздобље – какве су њихове последице
- Теоријско – хипотетички оквир истраживања транзиционих промена у селима
- Нека питања методологије емпиријских истраживања
- Наука и село у транзицији
- Социјална структура савременог села
- Демографске особености села у транзицији
- Транзиција као могућност превладавања неповољне аграрне структуре
- Село у транзицији и промене у систему вредности
- Традиција и ретрадиционализација
- Квалитет живота, солидарност, социјална контрола, међугенерацки односи
- Транзицијско раздобље и културно разарање
- Село у транзицији и регионализација
- Какве су се промене догодиле у животној средини
- Променљивост парадигме одрживог развоја села у транзицији
- Одрживост сеоског домаћинства у условима транзиције
- Могућност развоја сеоских подручја
- Каква је политичка воља и одлука о обнови и развоју села од државног до локалног нивоа
- Неопходност типологије сеоских насеља за планирање обнове и развоја села
- Који су доминантни процеси у садашњем селу
- Модернизација села и локалне разноликости
- Сеоска породица у периоду транзиције
- Промене у положају жене на селу
- Социо-професионална структура и животне аспирације младих на селу
- Друштвено патолошке појаве

На Сусретима је одржана промоција следећих Зборника и књига:

- Зборник радова „Власински сусрети 2007“ под називом „Традиционално и савремено у раду и животу људи у селу“. О зборнику је говорио доц. др Срђан Шљукић;
- Социологија друштвеног развоја (зборник приредио проф. др Љубиша Митровић). О књизи је говорио др Милош Немањић;
- Социологија села, Средња пољопривредна школа Рековац. Књигу је представио Родољуб Милић;
- Миодраг Милин је говорио о књизи проф. др Аруел Анка;
- Др Милош Немањић обавестио је учеснике скупа о издавању своје књиге „На трагу српске интелитенције XIX века“ издавачи Завод за проучавање културног развоја, Институт за криминолошка и социолошка истраживања и Институт за политичке студије.

СА Д Р Ж А Ј

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ	3
<i>Данило Ж. Марковић</i> ТРАНЗИЦИЈА КАО ДРУШТВЕНИ ПРОЦЕС (СОЦИОЛОШКИ АСПЕКТ).....	9
<i>Нада Г. Новаковић</i> СЕЛО, МОДЕРНИЗАЦИЈА И СРПСКА ТРАНЗИЦИЈА.....	20
<i>Ђура Стевановић</i> ПОЛИТИКА, НАУКА И СЕЛО СРБИЈЕ.....	33
<i>Милутин Матић</i> ФАКТОРИ ТРАНЗИЦИОНИХ АКТИВНОСТИ У СЕЛИМА СРБИЈЕ	39
<i>Стојан Јевтић, Бранислав Гулан</i> ТРАНЗИЦИЈА СЕЛА У СРБИЈИ	49
<i>Бошко С. Прокић, Павличић Слађана</i> СУШТИНА ТРАНЗИЦИЈЕ У СРБИЈИ И ЊЕНЕ ПОСЛЕДИЦЕ НА СЕЛУ	61
<i>Аурел Анка</i> ТРАНЗИЦИЈА У ЗАПУШТЕНИМ РУРАЛНИМ СРЕДИНАМА (СТУДИЈА СЛУЧАЈА: СЕЛО ДОБРЕСТИ, ОКРУГ БИХОР, РУМУНИЈА)	76
<i>Љубиша Р. Митровић</i> ПЕРИФЕРИЗАЦИЈА БАЛКАНА И РАЗВОЈНЕ ШАНСЕ СЕЛА	84
<i>Драган Марковић</i> ПЕРСПЕКТИВЕ РАЗВОЈА СРБИЈАНСКОГ СЕЛА У УСЛОВИМА ТРАНЗИЦИЈЕ.....	92
<i>Аурел Анка, Миодраг Милин</i> РУМУНСКО СЕЛО У ТРАНЗИЦИЈИ КА ТРЖИШНОЈ ЕКОНОМИЈИ.....	97
<i>Бранислав Гулан, Војислав Станковић</i> СРПСКО СЕЛО У ТРАНЗИЦИЈИ -БУДУЋНОСТ У ПРОШЛОСТИ-.....	107
<i>Веска Кожухарова</i> ДА ЛИ ЋЕ У ДУЖЕМ ПЕРИОДУ СЕЛО МОЋИ ДА НАПРЕДУЈЕ?.....	120

<i>Zbigniew Floriańczyk</i>	КОНВЕНЦИОНАЛА ПОЉОПРИВРЕДА НАСПРАМ ЕВРОПСКЕ ПАРАДИГМЕ РУРАЛНОГ РАЗВОЈА	126
<i>Бранко АЈ Турнишек</i>	СЕЛО МЕДОШЕВАЦ У КОНТЕКСТУ ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА	135
<i>Адам Василевски</i>	УПРАВЉАЊЕ ЕКОНОМСКИМ РУРАЛНИМ РАЗВОЈЕМ У ПОЉСКОЈ.....	152
<i>Драгић Живковић, Сретен Јелић</i>	ДЕМОГРАФСКЕ ПРОМЕНЕ СТРУКТУРЕ СТАНОВНИШТВА СЕЛА У ПРОЦЕСУ ТРАНЗИЦИЈЕ.....	170
<i>Милан Р. Милановић</i>	ТРАНЗИЦИОНА ДЕМОГРАФИЈА ЗАГОРСКИХ СЕЛА У ЦРНОГОРСКОМ ПРИМОРЈУ.....	182
<i>Светислав Миленковић</i>	ОДНОС ТРОШКОВА И КОРИСТИ У ТРАНЗИЦИОНИМ ПРОМЕНАМА СРПСКОГ СЕЛА.....	191
<i>Татјана Блинова, Rudolf Kutenkov</i>	МОДЕЛИРАЊЕ И ПРЕДВИЂАЊЕ БРОЈА И СТРУКТУРЕ РУРАЛНЕ ПОПУЛАЦИЈЕ	200
<i>Светлана Билина, Вјачеслав Коростелев</i>	ПРЕДВИЂАЊЕ БРОЈА РУРАЛНЕ ПОПУЛАЦИЈЕ НАЈБОЉИХ ГОДИНА.....	210
<i>Александра Станојловић</i>	ОЖИВЉАВАЊЕ И РАЗВОЈ СЕОСКИХ НАСЕЉА У СРБИЈИ КРОЗ ТУРИЗАМ.....	215
<i>Петја Илијева</i>	ДИНАМИКА ТРАДИЦИОНАЛНИХ ВРЕДНОСТИ СЕЛА У ПРЕЛАЗНОМ ПЕРИОДУ.....	230
<i>Дарко Маринковић</i>	САВРЕМЕНО ДОБА И ПРОМЕНЕ У КАРАКТЕРУ РАДА НА СЕЛУ	257
<i>Снежана Трмчић, Зоран Рајић</i>	ИНДИКАТОРИ ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ У РУРАЛНИМ ПОДРУЧЈИМА.....	270
<i>Светлана Турудија Живановић, Томислав Живановић</i>	САКУПЉАЊЕ И ГАЈЕЊЕ ЛЕКОВИТОГ И АРОМАТИЧНОГ БИЉА У ПРОЦЕСУ ТРАНЗИЦИЈЕ СЕЛА У ОПШТИНИ ЦРНА ТРАВА.....	278
<i>Мирослав Маринковић</i>	ЕНЕРГЕТСКО ФАРМЕРСТВО – ШАНСА ЗА РУРАЛНИ РАЗВОЈ.....	288
<i>Григорије Трифуновић, Цвијан Меклић</i>	СТОЧАРСТВО У ПРОЦЕСУ ТРАНЗИЦИЈЕ СЕЛА.....	295

Саша Б. Јовић, Бранко М. Тешановић	
ПРОБЛЕМИ МИГРАЦИЈЕ СЕОСКОГ СТАНОВНИШТВА.....	303
Сретен Јелић	
ОДРЖИВОСТ СЕОСКОГ ДОМАЋИНСТВА У УСЛОВИМА ТРАНЗИЦИЈЕ.....	315
Никола С. Филиповић, Синиша В. Братић	
РОБНЕ МАРКЕ И БРЕНДОВИ У ПОЉОПРИВРЕДИ КАО ФАКТОРИ КОНКУРЕНТНОСТИ ПОРОДИЧНИХ ГАЗДИНСТАВА.....	324
Славица Коцић	
СЕОСКА ПОРОДИЦА У ПЕРИОДУ ТРАНЗИЦИЈЕ	332
Саша Тодоровић, Ивана Ивков	
ДОНОШЕЊЕ ОДЛУКА НА ПОРОДИЧНИМ ПОЉОПРИВРЕДНИМ ГАЗДИНСТВИМА	343
Срђан Шљукић	
СОЦИОЛОШКА АНАЛИЗА ПРАВНОГ АСПЕКТА РАЗВОЈА ЗЕМЉОРАДНИЧКОГ ЗАДРУГАРСТВА У СРБИЈИ ПОСЛЕ 1989. ГОДИНЕ	351
Бранко Маричић	
ЗАДРУГЕ КАО ЧИНИЛАЦ ОПСТАНКА И РАЗВОЈА СЕЛА У ТРАНЗИЦИЈИ	362
Борис Пониванов	
КА ИДЕЈИ ПОЛИТИЧКОГ ПРЕДСТАВЉАЊА БУГАРСКИХ СЕЉАКА: ПОГЛЕДИ АЛЕКСАНДРА СТАМБОЛИСКОГ И ЊИХОВЕ САВРЕМЕНЕ ПРОЈЕКЦИЈЕ	370
Јан Чопик, Јана Вагнерова	
ДЕМОКРАТСКИ ПОЛИТИЧКИ ПРОЦЕС НА ЧЕШКОМ СЕЛУ	378
Пајванчић Ана, Баћановић Вишња	
СЕОСКА УДРУЖЕЊА ЖЕНА: СОЦИЈАЛНИ КАПИТАЛ ЗА РАЗВОЈ И МОДЕРНИЗАЦИЈУ СЕЛА У ТРАНЗИЦИЈИ	388
Горан М. Бабић, Владан Ђокић	
КУЛТУРНО НАСЛЕЂЕ И ЊЕГОВА ЗАШТИТА У ПРЕДЕЛУ ИЗУЗЕТНИХ ОДЛИКА „ВЛАСИНА“	407
Драгица Илић, Мирјана Марковић	
ИНФОРМИСАЊЕ МЛАДИХ НА СЕЛУ ИЗ ОБЛАСТИ ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ У РЕШАВАЊУ ЕКОЛОШКИХ ПРОБЛЕМА	416
Александра Милисављевић	
ПРВИ КОРАЦИ КА РАЗВОЈУ МОШОРИНА	420
Бранислава Кнежић	
НАСИЛНИШТВО НАД СТАРИМА – ИЗА ЗАТВОРЕНИХ ВРАТА	429

Јакуб Хусак, Јана Коцианова ДИВЕРЗИФИКАЦИЈА ЛОКАЛНИХ ЕКОНОМИЈА И ОДРЖИВИ РУРАЛНИ РАЗВОЈ ЧЕШКОГ СЕЛА У ТРАНЗИЦИЈИ.....	440
Evangelos Papanagiotou ТРАДИЦИОНАЛНИ ЛОКАЛНИ ПРОИЗВОДИ И ШЕМЕ КВАЛИТЕТА ХРАНЕ У ГРКОЈ	452
Владана Хамовић, Драго Цвијановић СЕОСКИ ТУРИЗАМ КАО СЕГМЕНТ МУЛТИФУНКЦИОНАЛНОСТИ ПОЉОПРИВРЕДЕ - МОГУЋНОСТ РАЗВОЈА СЕОСКИХ ПОДРУЧЈА	460
Марија Стојанова ЕВРОПСКА ПРАКСА У РАЗВОЈУ БИЗНИСА СЕОСКЕ ПРИВРЕДЕ РЕПУБЛИКЕ БУГАРСКЕ	472
Миомира Костић, Слободанка Константиновић-Вилић РАЗЛИКЕ У ФЕНОМЕНОЛОШКИМ ОБЕЛЕЖЈИМА КРИМИНАЛИТЕТА НА СЕДУ И КРИМИНАЛИТЕТА У ГРАДУ	482
Велимир Јовановић, Богдан Лукић КЛИЗИШТА У СЕОСКИМ СРЕДИНАМА	496
Зоран Гудовић НЕКИ МЕТОДОЛОШКИ ПРОБЛЕМИ У НАУЧНОМ ПРОУЧАВАЊУ СЕЛА.....	501
Милован Вуковић, Александра Вуковић РАСТУЋИ ЗНАЧАЈ КВАЛИТАТИВНИХ МЕТОДА У РУРАЛНОЈ СОЦИОЛОГИЈИ	510
Небојна С. Гаџић МОГУЋНОСТ РАЗВОЈА ПЕРИФЕРНИХ ПОДРУЧЈА СА ПОСЕБНИМ ОСВРТОМ НА РАЗВОЈ СРЕДАЧКЕ ЖУП.....	527

Саша Тодоровић,
Асистент приправник, Пољопривредни факултет, Земун

Ивана Ивков,
Сарадник у настави, Пољопривредни факултет, Земун

ДОНОШЕЊЕ ОДЛУКА НА ПОРОДИЧНИМ ПОЉОПРИВРЕДНИМ ГАЗДИНСТВИМА

Резиме

Односи међу људима представљају критичан фактор успеха било каквог посла. Када две или више генерација блиско сарађују на газдинству, готово свакодневно долази до појаве сукоба. Неки од њих су малих размера и једноставно их је контролисати, док су други већих и захтевају израду стратегије за успешно решавање, у супротном постају извор сталне напетости у породици. Знати како контролисати и решавати такве сукобе је од посебног значаја за општи успех газдинства. Међутим, сукоб није нужно лош, јер умерена доза сукоба може бити корисна, посебно ако подстиче радозналост и машту и ублажава монотонију и досаду.

Да би две или више генерација успешно управљале газдинством, неопходно је да сви одрасли чланови породице буду укључени у процес одлучивања. То подразумева стварање таквог окружења у коме су све стране усмерене ка постизању заједничких циљева. Када се циљеви и вредности разликују, посебна пажња се мора посветити постизању компромиса, зато што након тога сукоби у управљању нестају.

Породице у којима постоји отворена комуникација, заједничко доношење одлука и дугорочно планирање, лакше превазилазе сукобе него оне са неразвијеном комуникацијом, ауторитативним доношењем одлука и планирањем данас за сутра.

Кључне речи: *сукоб, доношење одлука, породично пољопривредно газдинство.*

DECISION MAKING ON THE FAMILY FARMS

Summary

People relationships are critical to the success of any kind of business arrangement. When two or more generations work closely on a farm, conflicts occur almost daily. Some of them are relatively minor and easy to handle, while others are greater and require a strategy for successful resolution; otherwise they will create constant tension in the family. Knowing how to control and resolve these conflicts is important for the overall success of the farm business. Conflict is not necessarily a bad thing, because moderate doses of conflict can be beneficial, especially if it stimulates curiosity and imagination and relieves monotony and boredom. In order to manage a farm by two or more generations successfully, it is important that all adult family members are involved in decision making. That means a creation of such kind of an environment where the family is working towards those goals that all family members have in common. When goals and values differ, attention has to be devoted to achieving a compromise, because afterwards management conflicts disappear. Families with open communication, shared decision making and long-range planning, more easily overcome conflicts than those with closed communication, authoritarian decision making and day-to-day planning.

Keywords: *conflict, decision making, family farms.*

Увод

Породична пољопривредна газдинства представљају главне носиоце развоја пољопривреде Србије. Колики је њихов значај најбоље показују статистички подаци. Према резултатима Пописа из 2002. године има их укупно 778.891 и располажу највећим делом производних потенцијала у пољопривреди. Међутим, многа од њих и ако трепутно опстају на тржишту, имајући у виду да пољопривреда доживљава значајне промене, могу врло лако у скоријој будућности да нестану. Имајући то у виду, посебна пажња мора се посветити истраживању њиховог функционисања и тражењу путева за унапређење њиховог пословања. Сложеност питања унапређења њиховог пословања произилази из чињенице да је потребно решавати не само техничко-технолошке и организационо-економске, већ и друштвене проблеме. Циљ је створити претпоставке за побољшање квалитета услова живота чланова породице. У вези са тим разматрање процеса управљања породичним пољопривредним газдинством има фундаменталан значај. Према Церанићу (2007) управљање је процес којим се покреће и усмерава посебна активност пословних људи на

ефикасно коришћење средстава која им стоје на располагању у процесу рада у правцу остварења дефинисаних циљева и интереса. Управљање је динамичан процес у коме се стално јављају неки проблеми који захтевају изналажење нових решења и могућности за побољшања. Сложеност управљања се повећава како се шири круг лица која одлучују, јер се повећава број различитих интереса. Пољопривредна породична газдинства где две или више генерација управљају заједно пролазе кроз многе потресне изазове и фантастичне могућности. Према Ворду (2006) успешно породично предузеће је одлична прилика да се унапреде породица и заједница. Многе породице у заједничком раду налазе снагу и подршку. Међутим, живот и рад у више генерацијском окружењу може изазвати посебне проблеме и често довести до појаве сукоба и нарушавања међусобних односа.

У вези са тим важно је истаћи два кључна проблема са којима се суочава породично пољопривредно газдинство:

- питање да ли постоји компетентан наследник и
- да ли постоји спремност и способност власника газдинства да препусти контролу.

Из таквих ситуација рађају се нови проблеми и намећу и многа друга питања.

Ко заправо доноси одлуке на породичном пољопривредном газдинству?

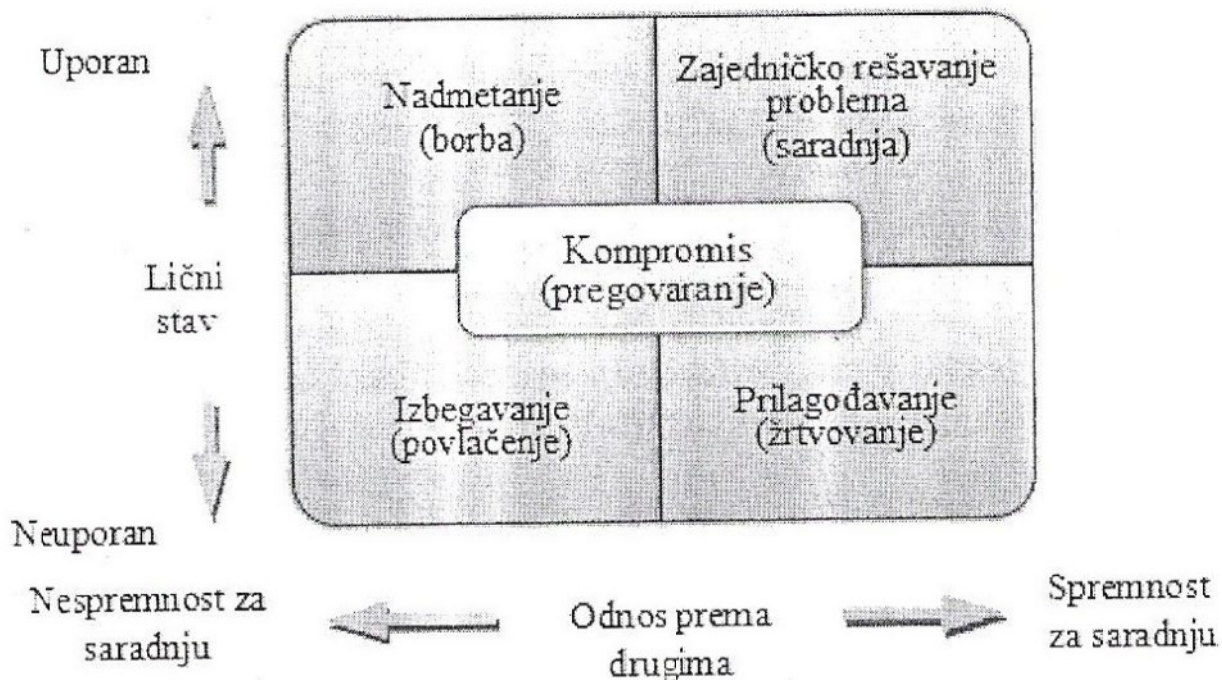
Управљање породичним пољопривредним газдинством је процес којим се свесно утиче на резултате пословања. Одлуке које се том приликом доносе тичу се свих чланова, јер последице које оне изазивају падају на терет свих. Имајући то у виду, поставља се питање ко су доносиоци одлука на породичним пољопривредним газдинствима и каква је њихова старосна, образовна и родна структура? Према резултатима истраживања Богданов Наталије (2007) то су већином чланови старости 40–54 године или старији од 55 година. Њихова образовна структура је неповољна, будући да 42% има само основно образовање или ниже од тога. Жене су заступљене са 13%. Посебан проблем представља учешће младих у одлучивању. Према резултатима истог истраживања заступљеност младих у одлучивању је 25%. То је последица тога што млађи чланови (који су најчешће завршили средњу школу) своју перспективу виде у запослењу ван газдинства, и не преферирају да се укључују у управљање газдинством уколико није неопходно. Поред тога, један од разлога неповољније старосне структуре доносиоца одлука извесно је социолошке природе и везан је за патријархалне породичне односе. Пренос управљања на млађе никада неће бити изведен успешно ако родитељ стално говори „ја одлучујем“ радије него „ми одлучујемо“. Све то може нарушити међусобне породичне односе, а познато је да без добрих односа међу генерацијама нема ни успешног пословања.

Решавање породичних и пословних сукоба

Односи међу људима представљају критичан фактор успеха било каквог посла. Када две или више генерација блиско сарађују на газдинству, готово свакодневно долази до појаве сукоба. Неки од њих су малих размера и једноставно их је контролисати, док су други већих и захтевају израду стратегије за успешно решавање, у супротном постају из-

вор сталне напетости у породици. Сукоби који троше време и енергију породице су нарочито штетни. Пролонгирани сукоби шкоде и нарушавају ментално и физичко здравље. Међутим, сукоб није нужно лош, јер умерена доза сукоба може бити корисна посебно ако подстиче радозналост и машту и ублажава монотонију и досаду и ако се након сукоба успоставе ближе породичне везе.

Знати како контролисати и решавати сукобе је од посебног значаја за општи успех газдинства. Може се говорити о пет могућих стилова управљања сукобима: надметање (борба), прилагођавање (жртвовање), избегавање (повлачење), заједничко решавање проблема (сарадња) и компромис (преговарање) (слика 1.).

Сл. 1. Управљање сукобима на породичном пољопривредном газдинству

Када постоји жеља за испуњењем сопствених потреба и интереса на штету других, онда се може говорити о надметању (борби). Да би се постигао жељени резултат користе се сва расположива средства, као што су позиција, убеђивање, вештина, стручност, чак и притисак.

С друге стране, прилагођавање (жртвовање) значи стављање потреба и интереса других изнад сопствених. Овакво понашање је прикладно ако је потребно очувати хармонију и избећи поремећаје и дезорганизацију.

Када постоји потреба за избегавањем конфликта и индиферентност према потребама и интересима других, онда се може говорити о избегавању (повлачењу). Избегавање може бити прихватљиво као краткорочно или средњорочно решење тј. све док више информација не буде расположиво или док се емоције не стишају. Као трајно решење може се користити само у изузетним случајевима.

Заједничко решавање проблема (сарадња) користи се у ситуацијама када је потребно задовољити потребе и интересе обе стране. Захтева више ангажовања од осталих стилова и троши више времена и енергије. Међутим, стране су посвећене решавању проблема и дају свој максимум, зато што исход испуњава њихове жеље.

Компромис (преговарање) је на пола пута између претходна четири стила. Он доводи до делимичног испуњења потреба, интереса и циљева свих страна.

На крају може се констатовати да ниједан стил није надмоћан. Ни један није ни добар ни лош. Потребно је познавати све да би се могао изабрати најприкладнији за дату ситуацију.

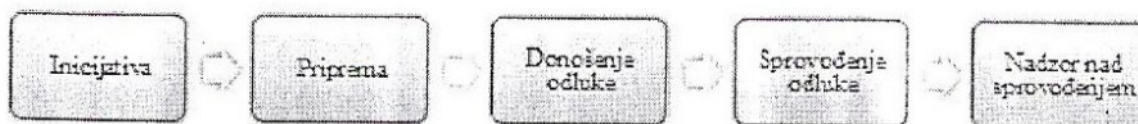
Добри породични односи – основни предуслов за доношење квалитетних одлука

У условима када две или више генерација заједно управљају породичним пољопривредним газдинством, нарушени породични односи више него било који други разлог доводе до неуспеха. Међутим, добри породични односи једноставно не настају сами од себе. Они су резултат улагања времена и напора од стране свих чланова породице. Кључ за успех представља култура узајамног поштовања и поверења у којој дух заједништва може да се посеје и негује са успехом. Обе стране, како старија, тако и млађа морају имати међусобног разумевања и толерисати грешке једни другима. Оно што мора да влада међу њима јесте дух међусобног разумевања, толеранције и стрпљења.

Када се разматрају важни аспекти управљања газдинством, при договарању и породичним дискусијама, никако се не сме дозволити исмејавање, кажњавање и држање придика. Треба охрабривати слушање, разумевање, тражење алтернатива и међусобну комуникацију. Лоша комуникација нарушава односе, док их добра развија. Због тога је за успех од пресудног значаја побољшавање вештине комуникације.

Процес одлучивања (доношења одлука) на породичном пољопривредном газдинству

Да би две генерације успешно водиле газдинство, важно је да сви одрасли чланови породице буду укључени у процес одлучивања. На тај начин свако добија право гласа, а како истиче Адигес (2007) за добро руковођење неопходна је демократија у фази доношења одлука и диктатура у фази спровођења одлуке, што он назива *демократуром*. Чланови породице који нису укључени у процес одлучивања често ће енергију усмерити ка остваривању својих индивидуалних циљева, а који могу бити супротни циљевима породице. Поступак одлучивања се према Мунћану и Живковићу (2004) дели на поједине фазе (слика 2.).

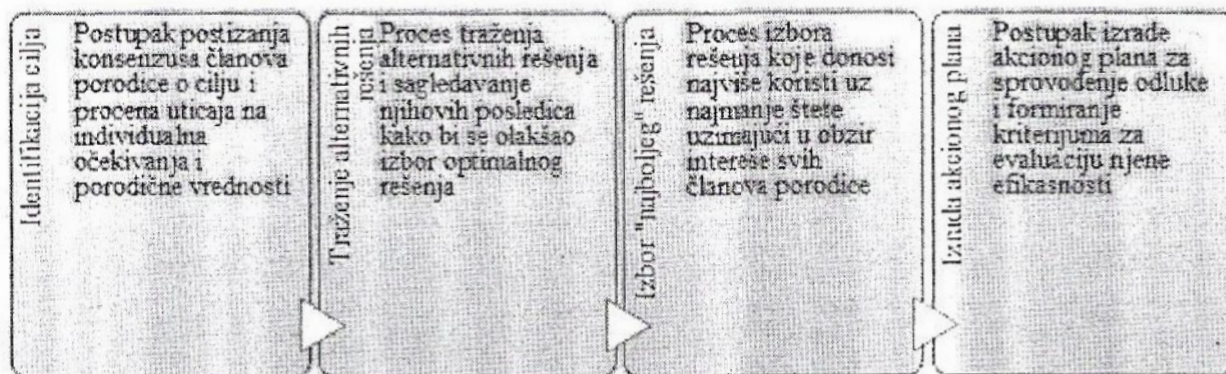

Сл. 2. Приказ процеса одлучивања

Доношење одлука је само једна од фаза у процесу одлучивања и због тога се још назива и одлучивање у ужем смислу. У овој фази често долази до конфликтних ситуација због

различитости интереса оних који одлучују, што отежава процес доношења одлуке. Сваки од носилаца одлучивања има своја психолошка и социолошка обележја, своје потребе и интересе. Доношење одлука у таквим условима подразумева стварање таквог окружења у коме су све стране усмерене ка постизању заједничких циљева. Према Адигесу (2006) за добро управљање потребан је комплементаран тим (људи који се међусобно допуњују) у којем сваки члан има различит стил, а задаци који се сваком дају правилно су дефинисани и додељени. Услед различитих стилова долази до конфликта (конструктивни конфликт) који је предуслов доброг одлучивања. По њему, ако су сви људи истомишљеници, то је најбољи знак да нико довољно не размишља.

Може се говорити о следећим корацима у доношењу одлука (слика 3.):

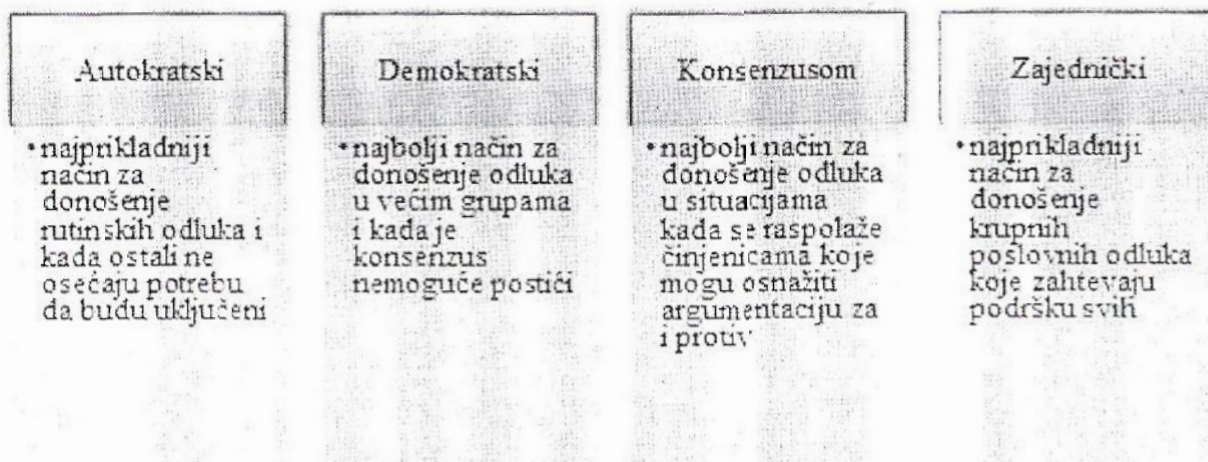

Сл. 3. Кораци у доношењу одлука

Квалитетно припремљеним предлогом одлука, добро дефинисаним алтернативама и указивањем на последице сваке од њих сигурно ће бити олакшан процес доношења квалитетних одлука. Ако чланови породице не добију алтернативне предлоге одлука онда они немају осећај одлучивања него сматрају да само потврђују нечије одлуке што изазива осећај незадовољства, а самим тим, утиче негативно на процес одлучивања.

Одлуку је једноставно донети у ситуацији када се сви чланови породице слажу. Међутим, поставља се питање шта радити у ситуацији када се не слажу.

Постоје четири основна начина доношења одлука (слика 4.):

Сл. 4. Основни начини доношења одлука

Аутократско одлучивање од стране једне особе, углавном оца, је најбржи и најлакши начин доношења одлука. Међутим, непостојање осећаја осталих чланова газдинства да су део одлуке (процеса доношења одлуке) је главни недостатак. Овакав приступ најбоље функционише у ситуацијама када је време за доношење одлука врло кратко и када остали не осећају потребу да буду укључени.

„Хајде да гласамо„ је обележје демократског одлучивања. Већина побеђује, а мањина губи. Овакав начин доношења одлука може довести до поделе породице. У неким ситуацијама може се десити да мањина не подржи одлуку или да чак омета њено спровођење. Без обзира на све, ово је добар начин доношења одлука у већим групама и онда када је немогуће постићи компромис. Гласање тада може бити једина изводљива опција.

Најбољи начин за доношење одлука у ситуацијама када се располаже чињеницама које могу оснажити аргументацију за и против је консензус. Међутим, многе одлуке нису базирани на чињеницама, већ на ставу, опажању и емоцијама. Такође, како се повећава број чињеница (информација) које иду у прилог или не одлучи, постаје све теже да се постигне консензус.

Заједничко доношење одлука подразумева сарадњу чланова породице при доношењу одлука. Сарадња је процес. Они дискутују, предлажу и на крају одлучују. Траже се сугестије и мишљења о датим проблемима. Све сугестије се разматрају пре него што се могуће алтернативе рангирају. Због тога је ово најприкладнији начин за доношење крупних пословних одлука, које захтевају подршку свих. Пружањем прилике члановима да учествују у решавању проблема, повећава се њихова посвећеност послу. Међутим, основни проблем је што све то захтева доста времена.

Пракса је показала да сваки конкретан проблем захтева њему одговарајући начин доношења одлука. При томе је најважније од свега да одговара већини чланова породице и да не доводи до незадовољства, дезоријентације и хаоса.

Закључак

Породице у којима постоји отворена комуникација, заједничко доношење одлука и дугорочно планирање, лакше превазилазе сукобе него оне са неразвијеном комуникацијом, ауторитативним доношењем одлука и планирањем данас за сутра. Заједничко доношење одлука, пажљиво слушање и решавање сукоба брзо може довести до елиминасања стреса који настаје када две или више генерација управљају газдинством заједно. Узајамно поштовање и поверење су кључ успешног пословања.

Да би две или више генерација успешно управљале газдинством, неопходно је да сви одрасли чланови породице буду укључени у процес одлучивања. То подразумева стварање таквог окружења у коме су све стране усмерене ка постизању заједничких циљева. Када се циљеви и вредности разликују, посебна пажња се мора посветити постизању компромиса, зато што након тога сукоби у управљању нестају.

Младима треба дати што значајнију улогу у управљању. То је сасвим природно, јер су они наследници газдинства. Због тога се мора учинити напор да се они укључе у заједнички живот и напредак. То може представљати велики изазов. Међутим, успешне породице не дозвољавају да их изазов заплаши. Управо је изазов одржавања породичног посла

успешним, у ствари, изазов који их чини све јачим. И баш радећи ствари које су тешке и необичне, постају далеко јачи као појединци и као породица. Када не би било тешко, не би било вредно труда. Другим речима, породице које су дуги низ година успешне, у изазову који је пред њима не виде застрашујући проблем, већ прилику.

Литература

1. Адигес, И. (2006): *Стилови доброг и лошег управљања*. ASEE. Нови Сад.
2. Адигес, И. (2007): *Управљање животним циклусима предузећа*. ASEE. Нови Сад.
3. Богданов, Наталија (2007): *Мала рурална домаћинства у Србији и рурална не-пољопривредна економија*. УНДП. Београд.
4. Церанић, С. (2007): *Планирање у агробизнису*. Пољопривредни факултет Земун. Београд.
5. Мунћан, П., Живковић, Д. (2004): *Менаџмент рада и производње у пољопривреди*. Пољопривредни факултет Земун. Београд.
6. *Попис становништва, домаћинстава и станова 2002. године*. Републички завод за статистику. Београд.
7. Ворд, Џ. (2006): *Развој породичних компанија*. ASEE. Нови Сад.

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

316.334.55(4-12)(082)
338.431(1-12)(082)

**МЕЂУНАРОДНИ научни скуп "Власински сусрети"
(14 ; 2008 ; Власотинце)**

Село у транзицији = Village in Transition
: зборник радова : papers and communications

XIV међународни научни скуп "Власински
сусрети 2008", Београд - Власотинце, 2008. =
XIV International Scientific Conference

"Vlasina Encounters 2008" ; [организатори]
Српско удружење за социологију села и
пољопривреде [и] Завод за проућавање села
[и] Балканска асоцијација за социологију села
и пољопривреде] . - Београд : Завод за
проучавање села : Српско удружење за
социологију села и пољопривреде : Балканска
асоцијација за социологију села и
пољопривреде, 2009 (Београд : Графички
атеље Кум) . - 541 стр. : илустр. ; cm

Тираж 300. - Напомене и библиографске
референце уз текст. - Библиографија уз сваки
рад. - Суммариес.

ISBN 978-86-87067-04-2

1. Српско удружење за социологију села и
пољопривреде (Београд) 2. Завод за
проучавање села (Београд) 3. Балканска
асоцијација за социологију села и
пољопривреде (Београд)
а) Села - Транзиција - Југоисточна Европа -
Зборници б) Рурални развој - Југоисточна
Европа - Зборници с) Социологија села -
Југоисточна Европа - Зборници
COBISS.SR-ID 169087500